

सर्वोच्चन्यायालयेन
अनुसूचितजाति-
अनुसूचितजनजातिवर्गयोः
अन्तर्गतम् उपश्रेण्याः
अनुमतिसम्बद्धे प्रकरणे
निर्णयः श्रावितः

भारतस्य मुख्यन्यायाधीशस्य डी.वाई. चन्द्रचूडस्य नेतृत्वे सर्वोच्चन्यायालये सप्त-न्यायाधीशानाम् एकेन पीठेन बहुमतेन राज्यविधानमण्डलद्वारा अनुसूचितजाति-अनुसूचितजनजातिवर्गयोः अन्तर्गतम् उपश्रेण्याः अनुमतिसम्बद्धे निर्णयः श्रावितः। सर्वोच्चन्यायालयेन चतुरधिक-द्विसहस्रतमवर्षस्य ई.वी. चिन्त्रैयाइत्येतस्य निजनिर्णये प्रतिपादितमासीत् यत् अनुसूचित-जनजातिवर्गस्य आरक्षणस्य उपश्रेण्याः विभाजनं रिक्तेषु सर्वकारीयवृत्तिषु च स्वीकार्यं नास्ति।

प्रधानमन्त्री-सहज-बिजली-
हर-घर-योजनायाः
सौभाग्यइत्यस्याः

अन्तर्गतं षडशीतिलक्षाधिक-
द्विकोटिः गृहेभ्यः विद्युत्सौविध्यम्

प्रधानमन्त्री-सहज-बिजली-हर-घर-योजनायाः सौभाग्यइत्यस्याः अन्तर्गतं देशस्य आहत्य षडशीतिलक्षाधिक-द्विकोटिः गृहेभ्यः विद्युत्सौविध्यं प्रदत्तम्। अद्य लोकसभायाम् एकस्मिन् लिखितोत्तरे विद्युत्-राज्यमन्त्री श्रीपदनाइकः सूचितवान् यत् प्रशासनेन देशे सार्वभौमिक-स्वदेशिक-विद्युतीकरण-लक्ष्यम् अधिगन्तुं सप्तदशाधिक-द्विसहस्रतमे वर्षे योजनेयं समारब्धा। सौभाग्ययोजनायाः माध्यमेन कोटिशः गृहाणि विद्युत्सम्पर्कं प्राप्तानि सन्ति।

देशस्य उच्चन्यायालयेषु
न्यायाधीशानां नवपञ्चाशद्
अधिकत्रिशतं रिक्तपदानि

विधिन्यायमन्त्री अर्जुनराममेघवालः राज्यसभायां सूचितं यत् देशस्य उच्चन्यायालयेषु न्यायाधीशानां नवपञ्चाशदधिकत्रिशतं रिक्तपदानि सन्ति। राज्यसभायां लिखितोत्तरे मन्त्री अकथयत् यत् प्रवर्तमानरिक्तिनां प्रपूर्णाया शीघ्रतया सर्वविधप्रयासाः क्रियन्ते। जनपदन्यायालयेषु च रिक्तपदानां पूरणप्रक्रिया उच्चन्यायालयानां राज्यप्रशासनस्य च कर्तव्यमस्ति इति।

पेरिसक्रीडा-महाकुम्भे लक्ष्य-वेधकः स्वप्रिलः
कुसालेः भारताय तृतीयं कांस्य पदकं विजितवान्

हिमसंस्कृतवार्ताः, पेरिस

पेरिसक्रीडा-महाकुम्भे लक्ष्य-वेधकः स्वप्रिलः कुसालेः पुरुषाणां पञ्चाशत्-मीटर-रायफल-श्री-पोजिशन-शूटिंग इति स्पर्धायां भारताय तृतीयं कांस्य पदकं विजितवान्। पुरुषाणां पञ्चाशत्-मीटर-रायफल-श्री-पोजिशन-शूटिंग-योग्यतार्जन-स्पर्धायां कुसालेः सप्तमे स्थाने स्थित्वा अन्य-द्वन्द्वे स्थानम् अधिगतवान्। महिलानां पञ्चाशत्-मीटर-रायफल-श्री-पोजिशन इति द्वन्द्वे सिफ्त कौरः समरा अजुम मौगिलश्च समर्हता-चक्रे भारतीय-समयानुसारेण अद्यापराले सार्ध-त्रि-वादनानन्तरं निज-क्रीडाभियाने निरते वर्तते। अत्रावसरे प्रधानमन्त्री श्रीनरेन्द्र मोदी कांस्य पदकस्य विजयम् अभिलक्ष्य स्वप्निलः कुसालेः इत्यस्मै मंगलवचोभिः वर्धापनानि प्रदत्तवान्।

एकस्मिन् सामाजिक-सज्जाले प्रेषिते सन्देशे श्रीमोदी अलिखत् यत् तस्य क्रीडाप्रदर्शनं उत्कृष्टं विशिष्टं च वर्तते। यतोहि तेन अद्भुतं क्रीडाकौशलं प्रदर्शितम्। श्रीमोदी प्रोक्तवान् यत् सः अस्यां श्रेण्यां पदकस्य विजेता प्रथमः भारतीयः क्रीडकः संवृतः अस्ति। अनेन पदकार्जनेन समस्ते भारते प्रसन्नतायाः लहरी वर्तते

डॉ मण्डाविया मनुभाकर इत्यनया सह १० मीटर् वायुपिस्तौलमिश्रितदलस्पर्धायां
कांस्यपदकं विजिताय सरबजोतसिंहाय २२.५ लक्षरूप्यकाणां चेकप्रपत्रं अपि प्रदत्तवान्

क्रीडामन्त्री डॉ. मनसुखमण्डाविया पेरिस् ओलम्पिकक्रीडायां प्रभावशालिनः प्रदर्शनस्य कृते षट् शूटर्-क्रीडकानाम् अभिनन्दनं कृतवान्। समारोहे डॉ मण्डाविया मनुभाकर इत्यनया सह १० मीटर् वायुपिस्तौलमिश्रितदलस्पर्धायां कांस्यपदकं विजिताय सरबजोतसिंहाय २२.५ लक्षरूप्यकाणां चेकप्रपत्रं अपि प्रदत्तवान्। डॉ. मण्डाविया खेलो इण्डिया कार्यक्रमस्य प्रभावं प्रकाशितवान् यत् अस्मिन् समये ११७ क्रीडकानां मध्ये ७० क्रीडकाः प्रथमवारं ओलम्पिकक्रीडायां भागं गृह्णन्ति इति। सः अवदत् यत् एतेषु ११७ क्रीडकेषु २८ खेलो इण्डियातः आगताः अधुना लक्ष्य ओलम्पिक मञ्चयोजनायाः भागाः सन्ति। अस्मिन् कार्यक्रमे अर्जुनबाबुता, रमिता जिंदल, तालसंगवान, संदीपसिंह, अर्जुनसिंहचौमा, तथैव तेषां प्रशिक्षकाः सुमा शिरुरः, समरेशजङ्गः, सरबजोतस्य प्रशिक्षकः अभिषेकराणा च इत्येतयोः योगदानं प्रशंसितम्।

भारत-वियतनाम-देशयोः
सम्बन्धः विस्तृतः सुदृढः
च जातः - प्रधानमन्त्री

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना नवदेहली-नगरे वियतनामदेशीयेन स्वीय समकक्षीयेन फ्राम् मिन्दू चिन्ह इत्यनेन सह वार्तालापः साधितः। स्ववार्ताहरसम्भाषणे प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना अभिव्यक्तम् यत्, भारत-वियतनाम-देशयोः सम्बन्धः विस्तृतः सुदृढः च जातः तथा च गतदशवर्षाणां सम्बन्धेभ्यः समग्र-सामरिक सहभागित्वस्य आकारः दत्तः अस्ति। वार्तायाः अनन्तरं उभौ नेतारौ वियट्टाम्-देशस्य न्हा ट्राङ्ग-नगरे दूरसञ्चारविश्वविद्यालये सेना-तन्त्रांश-उद्यानम् उद्घाटितवन्तौ। इयं भारत-वियट्टाम्-देशयोः पारस्परिकपरियोजनास्ति। परियोजनायाः कृते भारतेन पञ्चलक्ष-डालरमितस्य राशिसाहाय्यं प्रदत्तम्। उभौ देशौ सीमाशुल्क-क्षमता-निर्माण-कृषिअनुसंधान-वनस्पतिविधिक्षेत्रेषु सहयोगाय सहभागिताज्ञापनपत्रे शिक्षा-सागरीयपरम्परा-औषधीय-हस्ताक्षरं कृत्वा आदानप्रदानम् अकुरुताम्। प्रसारभारती, वायस् आफ् वियतनाम इति च बव्यांकन-दृश्यांकनयोः सहकारार्थं सहभागिताज्ञापनपत्रस्य आदानप्रदानमपि जातम्।

भूस्खलनस्य स्थितिं द्रष्टुं राहुलगान्धी
प्रियङ्गागान्धी च केरलस्य वायनाडक्षेत्रं सम्प्राप्तौ

केरलस्य वायनाड-जनपदे दुरापत्रे भूस्खलन प्रकरणे शवानां विलुप्तजनानां च अन्वेषणाभियानं साम्प्रतमपि प्रचलति। धेयमस्ति यत् तत्र नैके जनाः पञ्चतां प्राप्ताः आसन् येषु साम्प्रतं यावत् षष्टि-उत्तर द्विशतमिताः जनाःमृताः सूच्यन्ते। सुरक्षोद्धारकर्मिभिः भूयन्तर-वर्तिनः नैके शवाः भू-स्खलन-स्थलात् अधिगताः सन्ति। अवसरे अस्मिन् गतदिने कांग्रेसदलस्य नेता विपक्षस्य नेता राहुलगान्धी स्वभगिन्या प्रियङ्गागान्धी इत्यनया सह भूस्खलनपीडितेषु क्षेत्रेषु स्थितिं द्रष्टुं गतवान्। तौ उभौ जनैः सह मिलितौ, कुशलक्षेमं च पृष्टवन्तौ। ध्यातव्यमस्ति अधिगतेषु शवेषु नवनवतिमिताः शवाः अधुनापि अनभिज्ञाताः एव सन्ति।

मृतकानां संख्या अतोऽपि वर्धयिते इति सम्भाव्यते। आधिकारिकस्रोतांसि सूचयन्ति यत् अस्यां दुर्घटनायां व्रणिताः नैके जनाः विभिन्नेषु चिकित्सालयेषु उपचाराधीनाः सन्ति। ध्वंसावशेषेषु निरुद्धानां जनानाम् उद्घाराय अधुना अपि आपद्-मोचनबलानि, राज्य-सर्वकारस्य विभागाः, जनता च पूर्णतो दृशा प्रयासपराः सन्ति।

हिमाचल-मेघविस्फोटाः- वर्षायाः कारणेन विनाशः अभवत्, बसस्थानकम् अपि नष्टम्

**समेज- उपनदस्य समीपे
मेघविस्फोटः, ३६ जनाः लुप्ताः**

परिवारस्य सप्तजनाः सन्ति। तहसीलदारः उद्धारदलानि च स्थले एव सन्ति, अन्वेषणकार्यक्रमः च प्रचलति। निरमण्डस्य बहवः सेतुः प्रक्षालिताः सन्ति, अधिकांशः मार्गाः अपि निरुद्धाः सन्ति। बागीपुलस्य बसस्थानकम् अपि प्रक्षालितं, १५ वाहनानि जले प्रक्षालितानि च।

**चम्बाजनपदे मलिनावशेषस्य
अधः अष्टौ वाहनानि मग्नानि**

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशे अद्यतनवृष्ट्या मेघविस्फोटस्य च घटनाभिः बृहत् विनाशः जातः। आनीक्षेत्रस्य निरमण्डे, कुल्लूक्षेत्रस्य मलानायां, मण्डीजनपदस्य थलटुखोडक्षेत्रे, चम्बामण्डले च मेघविस्फोटस्य कारणेन बहूनि गृहाणि, विद्यालयाः, चिकित्सालयाः च क्षतिग्रस्ताः सन्ति विभिन्नस्थानेषु ५० जनाः अदृश्याः सन्ति, चत्वारः शवाः अपि प्राप्ताः अभवन्। मण्डीमण्डले ३५ जनानां सुरक्षितरूपेण उद्धारः कृतः। एतेषां घटनानां कारणात् मण्डीमण्डलस्य पधरक्षेत्रे सर्वे विद्यालयाः शैक्षणिकसंस्थाः च पिहिताः आसन्, कुल्लूजनपदस्य सर्वाः शैक्षणिकसंस्थाः अपि अगस्तमासस्य द्वितीयदिनपर्यन्तं पिहिताः सन्ति।

मण्डी-जनपदस्य थलटुखोडस्थले अर्धरात्रे मेघविस्फोटस्य घटनायाः कारणेन महती क्षतिः अभवत्। अनेकानि गृहाणि पतितानि, मार्गसंपर्कः अपि बाधितः अभवत्। तेरङ्ग-राजबन-ग्रामयोः मेघ-विस्फोट-कारणात् त्रीणि गृहाणि प्रक्षालितानि इति थलटुखोड-पंचायतप्रधानः कलीरामः अवदत्। एतावता अष्टौ जनाः अदृश्याः, द्वौ शवौ प्राप्तौ, एकः जनश्च घातितः अस्ति। मण्डीजिल्लाप्रशासनेन वायुसेनायाः उद्धारार्थं सचेष्टितं कृत्वा एनडीआरएफतः साहाय्यं प्राप्तम्। उपायुक्तः अपूर्वदेवगनः उद्धारदलं च प्रभावितक्षेत्रं प्रति प्राप्तवान्, परन्तु भग्नमार्गाणां कारणेन उद्धारकार्यक्रमेषु कठिनता वर्तते।

**मुख्यमन्त्रिणा सुखविन्दरसिंहसुक्खुना
अमितशाहेन सह वार्तालापः कृतः**

मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः प्रभावितक्षेत्राणां निरीक्षणार्थं हेलिकॉप्टरद्वारा शिमलातः प्रस्थितवान् अस्ति। सः अवदत् यत् ५० जनाः अदृश्याः सन्ति, एनडीआरएफ-दलद्वयमपि प्रेषितम्। मुख्यमन्त्रिणा जनेभ्यः आह्वानं कृतं यत् ते नद्यः, नालिकानां च तीरस्य समीपं न गच्छन्तु, वायुसेनायै अपि सज्जतायाः निर्देशः दत्तः अस्ति। सः केन्द्रीयगृहमन्त्री अमितशाहेन सह वार्तालापं कृत्वा एनडीआरएफ-दलद्वयम् अतिरिक्तं प्रेषयितुम् अनुरोधं कृतवान्। राहुलगान्धी, प्रियङ्का गान्धी इत्येताभ्यां च सह अपि स्थितिष्वपि चर्चा कृता अस्ति तथा च केन्द्रात् आपदि साहाय्यं कर्तुं अनुरोधः कृतः।

शिमला-कुल्लू-सीमि मेघ-विस्फोटस्य कारणेन अपि क्षतिः अभवत्। निरमण्डखण्डस्य झाकडीक्षेत्रे समेजखड्ड इत्यस्य समीपे गुरुवासरे प्रातःकाले मेघः विस्फोटितः, यस्य कारणेन ३६ जनाः लुप्ता अभवन्। एतावता द्वौ जनौ सुरक्षिततया उद्धारितौ, द्वौ शवौ च प्राप्तौ। उपायुक्तः शिमला अनुपमकश्यपः उद्धारकार्यक्रमं प्रारब्धवान् अस्ति, एसडीआरएफदलानि, पुलिसउद्धारदलानि च स्थानं प्रति प्राप्तानि। मार्गनिरोधात् उद्धारदलेन पदातिरूपेण तत्स्थानं प्राप्तुं प्रयत्नः कर्तव्यः। उद्धारकार्ये आईटीबीपी, विशेषगृहक्षकदलानि अपि समाविष्टानि सन्ति। कुल्लूमण्डलस्य मलानानालिकायां मेघविस्फोटस्य कारणेन मलाणा-१ तथा मलाणा-२ विद्युत्परियोजनयोः महतीक्षतिः अभवत्। पार्वतीनद्याः जलस्तरः संकटचिह्नात् उपरि वर्धितः। नदीतीरे स्थितेषु क्षेत्रेषु जनानां सुरक्षितस्थानेषु गन्तुं परामर्शः दत्तः। व्यास-तीर्थनद्योः जलस्तरः अपि वर्धितः, जनाः नदीभ्यः, धाराभ्यः च दूरं स्थातुं प्रार्थिताः सन्ति।

**बागीपुले बसस्थानकम्
अपि प्रक्षालितम्**

कुल्लूमण्डलस्य निरमण्डक्षेत्रस्य बागीपुले ८-१० गृहाणि, पटवारखाना, होटलं, आपणानि च प्रक्षालितानि सन्ति। अत्र सप्ततः १० यावत् जनाः अदृश्याः सन्ति, येषु एकस्यैव

चम्बाजनपदस्य राजनगरक्षेत्रे प्रचण्डवृष्ट्या महती क्षतिः अभवत्। वर्षाकारणात् भरमौर-पठानकोटराजमार्गः, अन्ये च द्विद्वर्जनमार्गाः पूर्णतया स्थगिताः अभवन्। राजनगरे नालिकायां जलप्लावनकारणात् अष्टौ वाहनानि मलिनावशेषे मग्नानि सन्ति, केचन गृहाणि अपि क्षतिग्रस्तानि सन्ति। प्रचण्डवृष्ट्या ऐतिहासिकं भलेईमातामन्दिरं प्रति गच्छति मार्गं अपि भूस्खलनं जातम्, येन मार्गस्य स्थितिः अधिका गम्भीरा अभवत् सूचना प्राप्तमात्रेण राजमार्ग-प्रबन्धन-लोकनिर्माणविभागस्य कर्मचारिणः तत्क्षणमेव सक्रियताम् अवाप्तवन्तः, यथाशीघ्रं मार्गाणां पुनर्स्थापनं कर्तुं व्यग्राः सन्ति। आश्रय-उद्धार-कार्यक्रमाः प्रचलन्ति, स्थानीयप्रशासनं च स्थितिं नियन्त्रणे आनेतुं यथाशक्ति प्रयतते।

जनाः नदी-उपनदीभ्यां दूरं तिष्ठन्तु, परस्परं सहकार्यं कुर्वन्तु, केन्द्रसर्वकारः हिमाचलेन सह - जयरामठाकुरः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः। विपक्षस्य नेता जयरामठाकुरः राज्यस्य जनान् नद्यः नालिकां च दूरं स्थातुं आह्वानं कृतवान्। विपक्षनेता जयरामठाकुरः अवदत् यत् अस्मिन् वर्षे हिमाचलप्रदेशे पुनः एकवारं दुःखदकालः आरब्धः, यत् अस्माकं सर्वेषां कृते चिन्ताजनकः विषयः अस्ति। अद्य रात्रौ यावत् हिमाचलप्रदेशे विभिन्नेषु स्थानेषु यस्य प्रकारस्य वर्षा अभवत्, तस्याः प्राणानां, सम्पत्तिनां च महती हानिः अभवत्। एतावता प्राप्ता सूचना अस्ति यत् ५० जनाः लुप्ताः सन्ति अर्थात् ये जलप्रलयेन प्रभाविताः अभवन् तथा च द्वौ जनौ अपि दुःखदरूपेण मृतौ। विपक्षस्य नेता जयरामठाकुरः अवदत् यत् अहं हिमाचलप्रदेशस्य सर्वेषां भ्रातृभगिनीभ्यः अनुरोधं कर्तुम् इच्छामि यत् एतादृशाः वर्षासु नित्यकार्यं सावधानीपूर्वकं कुर्वन्तु तथा च विशेषतया एतादृशेषु क्षेत्रेषु न गच्छन्तु यत्र जलस्य अधिकः प्रवाहः भवति भवेत्। अहम् अपि वक्तुम् इच्छामि यत् अस्माकं पर्यटकाः ये सम्प्रति हिमाचलप्रदेशे उपस्थिताः सन्ति, ये आगताः, ते यत्र सन्ति तत्र सुरक्षितस्थाने एव तिष्ठन्तु, अत्यधिकं प्रयासं न कुर्वन्तु। अस्मिन् समये बहिः गन्तुं समयः

अस्ति यतोहि अधुना अनुमानं भवति यत् एषः

वर्षाकालः त्रिदिनानि यावद् निरन्तरं भविष्यति। जयरामठाकुरः अकथयत् यत् सः हिमाचलप्रदेशस्य मुख्यमन्त्रिणा सह भाषितवान्। अस्माकं दलस्य राष्ट्रियाध्यक्षेण जगतप्रकाशनड्डावर्येण सह अपि वार्तालापः अभवत् तथा च मया अवश्यं वक्तव्यं यत् या हानिः अभवत् तस्य विषये अस्माकं दलं संवेदनां प्रकटयति। यत्र उद्धारकार्यं प्रचलति तत्रापि प्रकटयति अस्माकं सर्वे दलप्रतिनिधयः, विधायकाः, पंचायतप्रमुखाः, स्थानीयजनाः च मिलित्वा

यथासम्भवं जनानां सहायं कुर्वन्तु। तेषां प्राणरक्षणाय, उद्धारकार्ये च यत्किमपि साहाय्यं कर्तुं शक्यते तत् दातुं प्रयतध्वम्। जयरामठाकुरः अवदत् यत् अस्माकं दलस्य राष्ट्रियाध्यक्षः जगतप्रकाशनड्डा अपि अनुरोधं कृतवान् अस्ति, केन्द्रीयगृहमन्त्रिणं च अस्मिन् उद्धारकार्यक्रमे विशेषतया हिमाचलाय राज्यसर्वकारेण दत्ताः आवश्यकताः पूर्यितुं तत्क्षणमेव अनुरोधं कृतवान्। चक्रविमानस्य उपलब्धतायाः विषये अपि चर्चा अभवत्। एनडीआरएफ-दलं तत्र पूर्वमेव कार्यं कुर्वन् अस्ति, मुख्यमन्त्री च प्रधानमन्त्रिणा सह अपि वार्तालापं कृतवान्। प्रधानमन्त्रिणा अपि अस्य कृते आश्वासनं दत्तम्। अस्मिन् संकटापन्ने हिमाचलप्रदेशस्य प्रत्येकस्य व्यक्तेः साहाय्यार्थं केन्द्रं यत् किमपि कर्तुं शक्यते तत् कर्तुं प्रयतते इति सः आश्वासनं दत्तवान्। पुनः हिमाचलस्य सर्वेभ्यः भ्रातृभगिनीभ्यः प्रार्थयामि यत् अयं वर्षाकालः अद्यापि प्रचलति। अस्मिन् सावधानाः भवन्तु, यत्र हानिसंभावना अधिका भवति तत्र अनावश्यकरूपेण मा गच्छन्तु। नदीनां नालिकानां च समीपे स्थितानि स्थानानि, केचन स्थानानि च परिहरन्तु यत्र यदा तदा भूस्खलनं भवति।

आपदाविषये मुख्यमन्त्रिणा

आपत्कालीना सभा आहूता,

३६ होराः हिमाचलस्य कृते कठिनाः सन्ति

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः हिमाचलस्य कुल्लू, मण्डी, रामपुरे च त्रासदीविषये अधिकारिभिः सह गोष्ठीं स्वीकृतवान्। सः तत्तत्मण्डलानां उपायुक्तैः सह वार्तालापं कृतवान्। अस्मिन् समये मन्त्री जगतसिंहनेगी अपि उपस्थितः आसीत्। समेज-दुर्घटनायां प्रायः ५० जनाः अदृश्याः, २ जनानां शवौ अपि प्राप्तौ इति मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अवदत्।

एनडीआरएफ इत्येतत् स्थलं प्रेषितम् अस्ति, सेनायाः वायुसेनायाः च साहाय्यम् अपि याच्यते। इदानीं मुख्यमन्त्री जनान् नद्यः, धाराः च प्रति न गच्छन्तु इति आह्वानं कृतवान्, यतः अग्रिमाः ३६ होराः हिमाचलस्य कृते कठिनाः सन्ति। इदानीं मुख्यमन्त्री केन्द्रसर्वकारात् आपदि आश्रयं याचितवान् अस्ति। केन्द्रीयगृहमन्त्री अमितशाहः मुख्यमन्त्रिणा सह दूरभाषेण वार्तालापं कृत्वा स्थितिं गृहीतवान्, विपक्षनेता राहुलगान्धी, काङ्ग्रेसस्य अध्यक्षः मल्लिकार्जुनखड्गे, प्रियंकागान्धी च मुख्यमन्त्रीतः दूरभाषेण स्थितिं गृहीतवन्तः। राज्यस्य मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः समेज- उपनदस्य मेघविस्फोटस्य घटनायाः प्रभावितस्य क्षेत्रस्य निरीक्षणार्थं हेलिकॉप्टरद्वारा शिमलातः अगच्छत्। स्थानं प्राप्य सः प्रभावितैः जनैः सह मिलित्वा उद्धारकार्याणां निरीक्षणं कृतवान्।

शाननपरियोजनां पुनः प्रतिग्रहीतुं

प्रयत्नाः निरन्तरं प्रचलन्ति- मुख्यमन्त्री

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः मण्डीजनपदस्य जोगिन्दरनगरे ११० मेगावाटस्य शाननजलविद्युत्परियोजनायाः विषये प्रचलतः वैधानिकसंघर्षस्य सन्दर्भे वरिष्ठाधिकारिभिः सह उच्चस्तरीयं गोष्ठीं कृतवान्। मुख्यमन्त्री अधिकारिभ्यः निर्देशं दत्तवान् यत् ते अस्याः परियोजनायाः विषये राज्यसर्वकारस्य प्रकरणं सर्वोच्चन्यायालये दृढतया प्रस्तुतं कुर्वन्तु, येन राज्यस्य जनानां हितं रक्षितुं शक्यते। सः अवदत् यत् अस्याः परियोजनायाः माध्यमेन राज्यस्य जनानां लाभाय राज्यसर्वकारः हिमाचलस्य अधिकारान् पुनः ग्रहीतुं वैधानिकं युद्धं कुर्वन् अस्ति। सः अवदत् यत् शाननजलविद्युत्परियोजना ब्रिटिशकाले निर्मिता। १९२५ तमे वर्षे तत्कालीनस्य मण्डीक्षेत्रस्य राज्ञः जोगिन्दरबहादुरस्य पञ्जाबस्य मुख्य-अभियंतुः च मध्ये ९९ वर्षाणां कृते अनुबन्धे सहमतिः कृता। ततः परं तस्य प्रशासनिकं अधिकारं पञ्जाबप्रदेशेन सह अस्ति। अस्मिन् वर्षे २०२४ तमस्य वर्षस्य मार्चमासस्य ०२ दिनाङ्के अनुबन्धावधिः समाप्ता भवति। इयं परियोजना हिमाचलप्रदेशस्य प्रादेशिकक्षेत्रे अस्ति, पञ्जाबसर्वकारेण तत्क्षणमेव एषा परियोजना हिमाचलप्रदेशं प्रति प्रत्यर्पणीया वर्तते। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अवदत् यत् राज्यस्य जनानां हिताय प्राधान्यं दत्त्वा राज्यसर्वकारः अस्याः परियोजनायाः जनानां लाभाय प्रतिबद्धः अस्ति। राज्यसर्वकारः वैधानिककार्याणि मनसि कृत्वा परियोजनां जेतुम् एकं सशक्तं प्रकरणं सज्जीकरोति। मुख्यमन्त्रिणः प्रमुखपरामर्शकः रामसुभगसिंहः, मुख्यसचिवः प्रबोधसक्सेना, हिमाचलप्रदेशस्य महाधिवक्ता अनूप रतनः, अतिरिक्तः मुख्यसचिव आंकारचंदः शर्मा, प्रधानसचिवः देवेशः कुमारः, मुख्यमन्त्रिणः सचिवः राकेश कंवरः, विशेषसचिवः अरिंदमचौधरी च आदय वरिष्ठाधिकारिणः अपि सभायां उपस्थिताः अभवन्।

॥ श्रीरामायणकथा ॥

श्रीरामायणकथा, उत्तरकाण्डम् (द्वात्रिंशः सर्गः)
वानराणां राक्षसानां च स्व स्व राज्यं प्रति गमनम्।
ततः ते प्रहृष्टाः महात्मानः राजानः गजाश्वसहस्रौघैः
वसुन्धरां कम्पयन्तः गच्छन्ति स्म। तदा ते
बलदर्पसमन्विताः महीपालाः अब्रुवन्- वयं
रामरावणयोः युद्धं पुरतः स्थित्वा न अपश्याम। भरतेन
वयं पश्चात् समानीताः, अन्यथा रामस्य लक्ष्मणस्य च
बाहुवीर्येण रक्षिताः वयं विगतज्वराः समुद्रस्य पारे
सुखेन अयोत्स्यामहि। एवं कथाः कथयन्तः ते हृष्टाः
राजानः स्वराज्यानि अगच्छन्। तत्र गत्वा ते राजानः
रामस्य प्रियकामार्थम् उपहारम् अददुः। ते राजानः
उपहारत्वेन अश्वान्, रत्नानि, यानानि, हस्तिनः,
चन्दनानि, दिव्यानि आभरणानि, मणिमुक्ताप्रवालान्,
विविधान् रथान् च अददुः। भरतः, लक्ष्मणः, बलवान्
शत्रुघ्नः च तानि सर्वाणि आदाय स्वां पुरीं पुनरागताः।
ते पुरुषर्षभाः रम्यां पुरीम् अयोध्याम् आगम्य तानि
सर्वाणि रत्नानि श्रीरामाय अददुः। प्रीतिसमन्वितः
श्रीरामः च तानि प्रतिगृह्य कृतकर्मणे राज्ञे सुग्रीवाय
विभीषणाय च अददात्। तथा महात्मा राघवः
अन्येभ्यः अपि राक्षसेभ्यः कपिभ्यश्च यैः वृतः जयम्
आप्तवान् तेभ्यः तानि रत्नानि अददात्। रामदत्तानि
तानि रत्नानि ते सर्वे कपिराक्षसाः शिरोभिः बाहुभिश्च
अधरन्। ततः इक्ष्वाकूणां नृपः महारथः रामः
हनुमन्तम् अङ्गदं च अङ्के आरोप्य सुग्रीवमिदं वाक्यम्
अब्रवीत् हे सुग्रीव! अयमङ्गदः तव सुपुत्रः,
पवनात्मजश्च तव मन्त्री। एतौ उभावपि तव मन्त्रिते
युक्तौ ममापि हिते रतौ। हे हरीश्वर! एतौ त्वत्कृते
विविधां पूजाम् अर्हतः। एवमुक्त्वा श्रीरामः आत्मनः
अङ्गात् महार्हाणि आभूषणानि निष्कास्य
अङ्गदहनुमद्भ्याम् अददात्।

ततः महात्मा राघवः महावीर्यान् यूथपर्षभान् नीलं,
नलं, केसरिणं, कुमुदं, गन्धमादनं, सुषेणं, पनसं,
मैन्दं, द्विविदं, जाम्बवन्तं, गवाक्षं, विनतं, धूम्रं,
बलीमुखं, प्रजङ्गं, महाबलं सन्नादं, दरीमुखं,
दधिमुखम्, इन्द्रजानुं च मधुरं वाक्यमब्रवीत्- भवन्तः
मम सुहदः, भ्रातरश्च। भवद्भिरहम् उद्धृतः अभवम्।
भवद्भिः सुहदां वरैः राजा सुग्रीवः धन्यः अभवत्।
एवमुक्त्वा नरर्षभः रामः तेभ्यः यथार्हतः महार्हाणि
आभूषणानि वस्त्राणि च अददात्। ततः ते हृष्टाः
मधुपिङ्गलाः वानराः सुगन्धीनि मधूनि पिबन्तः
सुमृष्टानि मूलानि फलानि च खादन्तः तत्र मासम्
अयापयन्। श्रीरामोऽपि तैः कामरूपिभिः वानरैः,
महावीर्यैः राक्षसैः, महाबलैः ऋक्षैः च सह अत्यन्तं
रमते स्म। एवमेव ऋक्षवानरराक्षसानां सर्वेषां मासः
द्वितीयः सुखेन अयात्।

संस्कृतविद्यास्थानानि- १

ऋग्वेदस्य मण्डलानि

ऋग्वेदस्य दश मण्डलानि एवं सन्ति-

मण्डलम्	मुख्यद्रष्टा / द्रष्टारः	सूक्तसङ्ख्या
१	अनेके ऋषयः	१९१
२	गृत्समदः	४३
३	विश्वामित्रः	६२
४	वामदेवः	५८
५	अत्रिः	८७
६	भरद्वाजः	७५
७	वसिष्ठः	१०४
८	कण्वाङ्गिरसौ	१०३
९	अनेके ऋषयः	११४
१०	अनेके ऋषयः	१९१

एतेषु प्रथमं दशमं च अर्वाचीने मण्डले स्तः इति
भाषाविदः। सूक्तस्य द्रष्टा ऋषिः, देवता छन्दः
विनियोगः इत्येतानंशान् अविदित्वा कृतं तस्य
अध्ययनम् अध्यापनं वा निष्फलं भवति।
अविदित्वा ऋषिश्छन्दो दैवतं योगमेव च।
योध्यापयेद्याजयेद्वा पापीयान् जायते तु सः॥
द्वितीयात् सप्तममण्डलपर्यन्तं षट् मण्डलानि
गोत्रमण्डलानि अथवा वंशमण्डलानि इति
उच्यन्ते। गृत्समद- विश्वामित्र- वामदेव- अत्रि-
भरद्वाज- वसिष्ठाः षट् ऋषयः तेषां च
गोत्रापत्यानि क्रमेण एतेषां मण्डलसूक्तानां

द्रष्टारः सन्ति। अन्येषु चतुर्षु मण्डलेषु अनेके ऋषयः
मन्त्रद्रष्टारः सन्ति। नवमं मण्डलं पूर्णतया सोमदेवतायै
समर्पितम् अस्ति। तस्य पवमानमण्डलम् इति
आख्या। ऋग्वेदे घोषा, विश्ववारा, अपाला, शची, अदितिः
इत्यादयः २४ ऋषिकाः मन्त्रद्रष्टारः सन्ति। देवशब्दस्य
निर्वचने यास्कः वदति- देवः दानात् वा द्योतनात् वा
दीपनात् वा। देवाः दानशीलाः, तेजस्विनः च सन्ति।
देवतानां त्रिधा विभाजनं भवति- पृथ्वीस्थानीयाः
अन्तरिक्षस्थानीयाः द्युस्थानीयाः। तासु मुख्यदेवताः तिस्रः
एव। अग्निः पृथिवीस्थानीया मुख्यदेवता वायुः
अन्तरिक्षस्थानीया सूर्यश्च द्युस्थानीया। अन्याः देवताः
एतासामेव तिसृणां भिन्नाः अभिव्यक्तयः सन्ति।
ऋग्वेदसूक्तानां देवतासु इन्द्रः सर्वप्रधानः। ऋग्वेदे २५०
इन्द्रसूक्तानि सन्ति। तदनन्तरं अग्निः तदनन्तरं च सोमः
एतयोः स्थानम् अस्ति। आहत्य २०० अग्निसूक्तानि १२३
सोमसूक्तानि सन्ति। विष्णुः रुद्रः वरुणः सूर्यः अश्विनौ
मरुतः उषाः इत्यादयः अन्याः काश्चन प्रमुखाः
ऋग्वेदीयदेवताः। कदाचित् देवताद्वयस्य एकत्र उल्लेखः
भवति यथा नासत्यौ, इन्द्राग्री, मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रमसौ,
द्यावापृथिव्यौ। अश्विनौ (नासत्यौ) सर्वदा युगलरूपेण
तिष्ठतः। विश्वेदेवाः मरुतः एते सर्वदा बहुवचने एव
उल्लिख्यन्ते। रात्रिः, नदी, पर्जन्यः इत्यादयः निसर्गशक्तयः
अपि देवतारूपेण स्तूयन्ते।

हिमसंस्कृतवार्ताः, श्री अभिजित् तोडकरः

